ԱՐԵՒԵԼՅԱՆ ԹԱԼԻՍ

ՏԱՐԵԱԿԱՆ

ՀԱՅԿԱՅԻՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

35ՐԴ ՏԱՐԻ

1905

ԹԻՒ 11 ՄԱՐՏ 9

ԽՄԲԱԳԻՐ-ՏՆՕՐԷՆ

Մ. ՄԱՏՈՒՐԵԱՆ ՈՐԴԻ

ԻԶՄԻՐ

M. MATSEAN'IAN Sons Smyrne

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ռ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ	Եւդոկիացի Հայ Կինը	297
Ռ. ՈՐԲԵՐԵԱՆ	Արցունք մը	302
ՎԱՐՈՒԺԱՆ	Պարկայք	305
ՎԱՐՍԱՄ	Գիտական Փշրանք	306
ՎԱՐԴԳԷՍ	Զգուանք	310
ԻՐԻՍ	Ուրուագծեր	311
Ա. ՊԱԶՊԱԶԵԱՆ	«Անվերաքննելի»ն	312
ՏՕՔ. ԱԼԼԱՀՎԷՐՏԻ ՈՐԴԻ	Բժշկական Ասուլիս	314
Գ. ՊՈՒՊԼԻ	Քաղաքական	316
	Լրաքաղ	319

ՅԱՋՈՐԴ ԹԻՒՈՎ

ԵՂԻՇԷ ԵՊ. ԳՈՒՐԵԱՆ

ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ — ԿԱՐԱՊԵՏ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ԿԱՐՕ

ԼԵՒՈՆ ՄԵՍՐՈՊ

ՆՈՒՐՇԱՆ

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Կ. Պոլիս. — Ե. Ա. — *Մեզմէ անկախ պատճառներով չպիտի կրնանք։*

Կ. Պոլիս. — Յ. Մ. Ա. — *Շարաթ մ'առաջ վճարելու 105 դրշ.ի գումարը։*

Կիրասոն. — *Գործակալ։* — *Ուղղուեցաւ։*

Պրուսա. — Ա. Գ. — *Արդէն նոր հասցէով կ'ղրկուի։*

Զարա. — Մ. Պ. — *Ստացանք ընկալագրերը Սրվաղ ղրկուած էին, կ'ապատենք նորերուն։*

Իզմիտ. — Ա. Յ. Պ. — *Առայժմ չենք կրնար։*

Նիկսար. — Մ. Ա. — *ղրկուեցան, հին տարիներու համար ձեր հրահանգաց կ'սպասենք, անոնց համար վճարելի թղթատան ծախս մը կայ միշտ*

Եւտոկիա. — Յ. Գ. — *կ'երեւի մոռցած են ծանուցանել։ Ձեր խոստման կ'սպասենք։*

Ատաբազար. — *Գործակալ։* — *Արձանագրեցինք եւ ղրկուեցան։ Ձեր ուղած նմոյշները կ'ստանաք ներկայով։ Ձեր յիշած ղեղչը գոյութիւն չունի այժմ, նկատի թող առնեն բաժանորդագնոյն գումարը եւ տարեկան թղթատան ծախսը ու պիտի համոզուին թէ կարելի չէ եւ չկրնար ըլլալ։*

ԵԼԲԱԹԱԹԵՐԹ

ՅԵՐԴ ՏԱՐԻ

ԹԻՒ 11 — 9 ՄԱՐՏ 1905

"ԵՒԴՈԿԻԱՅԻ ՀԱՅ ԿԻՆԸ"

ՆԿԱՏՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ասկէ մէկ քանի տարի առաջ միեւնոյն ծրագրով ձեռնարկեցինք՝ ե՛ս «Խարբերդցի կնոջ», Յ. Գազանճեան՝ Եւդոկիացի Հայ կնոջ ուսումնասիրութեան։ Գազանճեան աւելի բարեյաջող գտնուեցաւ աւարտելու իր գործը՝ որ սկսաւ հրատարակուիլ 903ին՝ աւարտելով 904ին. զբաւեց Ա. Մամուլի 13 թիւերը՝ հետեւեալ կերպով, 903 տարի թիւ 33, 35, 40, 41, 44 47 եւ 904 տարի՝ թիւ 6, 12, 17, 24. 30, 39. 40։ Իսկ ես, «Խարբերդցի կնոջ» արդէն կէսէն աւելին անցած՝ քիչ մը անտարամտելիր վիճակի, քիչ մըն ալ կամքէ անկախ պատճառներու հետեւանքով ստիպուեցայ կիսաւարտ թողուլ։

Գազանճեան հետեւած է Եւդոկիացի հայ կնկան՝ աղջիկնութենէն մինչեւ մայրութեան չրջանը, ուսումնասիրելով զայն հետեւեալ դասակարգութեամբ. 1. Աղջիկնութիւն։ 2. Հարսնութիւն։ 3. Մայրութիւն։ 4. Որբեւայրութիւն եւ Ամուրիութիւն։ 5. Ֆիզիկական նկարագիր։ 6. Իմացական նկարագիր. 7. Բարոյական նկարագիր։ 8. Առանձին–Ընտանեկան կեանք։ 9. Ընկերական կեանք։ 10. Կրօնք եւ Հաւատալիք։

Բայց, նախ, ի՞նչ է գաւառի մը հայ կնոջ ուսումնասիրութեան արժէքը՝ իր մասնաւոր հանգամանքէն դուրս Գուցէ չատեր առարկեն, ինչպէս որ մէկ քանիներէ լսեցի «Եւդոկիացի Հայ կնոջ» հրատարակութեան ատեն, թէ կ'արժէ՞ ուսումնասիրութեան մը նիւթ

ընել գաւառացի կնոջ ա՛յն ընդհանուր գծերն ու որոշ յատկութիւնները՝ որոնք հասարակ հանդամանք մ՚ունին ամէն տեղի հայ կնկան համար, ըլլայ անիկա Պոլիս կամ Իզմիր, Եւդոկիա կամ ուրիշ ո՛ եւ է գաւառ։

Ի հարկէ գրական որոշ նախասիրութիւններու տէրեր, օրինակի համար բանաստեղծական, քմային կամ զուտ գեղեցկագիտական կտորներու հետամուտներ, մեծ հաճոյք մը չպիտի կրնան առնել ուսումնասիրութեան նման գրուածքի մը ընթերցումէն, մանաւանդ եթէ անոնք նիւթին պահանջելի կարեւորութիւնն ալ լրջօրէն նկատի առած չեն։

Հայ կնոջ ուսումնասիրութիւն մը, ամէն նկատումէ առաջ, ընկերական խնդիր մըն է մեզի համար Բայց հայ կինը այսօր այնքան այլազան միջավայրերու (milieu) ներգործութիւնը կրած, այնքան այլազան պարագաներու տակ ձեւաչրջուած է որ, իրմով ամբողջական հարազատ տիպար մը կազմելու, իր իսկական արձանը ձեւաւորելու համար՝ պէտք է իրեն հետեւինք Պոլիսէն մինչեւ գաւառին յետին անկիւնը, ու նոյն իսկ ամէն մէկ գաւառի մէջ, քանի որ չատ հեղ երկու սահմանակից վայրերու իսկ բնական, ընկերական, մէկ խօսքով բարեշրջական ազդակներու տարբերութիւնները իրենց որոշ ազդեցութիւններով՝ որոշ արդիւնքներ յառաջ բերած են հայ կնկան վրայ։

Այս տարբերութեանց մեկնութիւնն է որ անոր ընկերական կեանքին, անոր բարեշրջութեան սահմանը պիտի դնէ։

Գուցէ օտար կին մը որ միեւնոյն միջավայրին մէջ կ՚ապրի հաւասար պայմաններու, հաւասարաչափ ներգործութեանց տակ իր ցեղակից բոլոր քոյրերուն հետ՝ օրինակ ֆրանսացի կամ անգլիացի կին մը՝ այնքան պէտք չունենայ, հայ կնոջ նման, ենթարկուելու մանակի ու առանձին առանձին ուսումնասիրութեան մը, թէեւ ֆրանսացի կինն ալ՝ հարաւային ու հիւսիսային գաւառներու իր բնորոշիչ մասնայատկութիւններն ունենալով՝ միեւնոյն բարացուցական սահմանումին չենթարկուիր եւ հետեւաբար առանձին քննութեան կը կարօտի։ Արդ, խնդիրը որքա՛ն տարբեր ստիպողականութեամբ մը կը ներկայանայ մեզի համար, երբ թողունք բնագաւառէն հեռացած հայ կինը եւ լոկ նկատողութեան առնենք միայն այդ բնագաւառին աշխարհագրական, ուրիշ ցեղերու դրացնութեան եւ մերինին նման ժողովուրդի մը ընկերական անհաւասար պայմաններուն այլազանութիւնը՝ որոնց մէջ եւ որոնց տակ ապրած է հայ կինը, դառնալով անոնց անմիջական ու կրաւորական ենթական։

Եւ որպէս զի օր մը կարող ըլլանք ընդարձակ միակ ուսումնասիրութեան մը կողքին վրայ գրելու ՀԱՅ ԿԻՆԸ, ամէնէն առաջ պէտք ունինք որ բոլոր գաւառներու հայ կիները ուսումնասիրուած ըլլան անջատօրէն, որոնց ընդհանուր դասաւորութենէն ու լրացու-

ցիչ չարակարգութենէն պիտի ձեռք բերենք այդ վերջնական արդիւնքը։

Նման գործի մը յղացումն ու նախաձեռնութիւնն իսկ բաւական էր որ սրտանց շնորհաւորէինք Ց. Գազանճեանը։ Եւ սակայն, ցաւալին այն է որ «Եւդոկիացի հայ կինը» պէտք եղած ուշադրութիւնը չի գրաւեց մեր թուղթի ու թիթեռնիկ գրականութեան մէջ։

Շեշտելէ ետք «Հայ կնոջ» ուսումնասիրութեան մը ընկերական ու վաւերագրական բացառիկ արժէքը՝ կը դառնանք «Եւդոկիացի հայ կնոջ»։

Բանասէրի մը վրայ փնտռուած յատկութիւններն են՝ դիտելու եւ դասաւորութեան կարողութիւն, վերլուծելու գիտական ոգի, համբերատար տրամադրութիւն եւ չատ հանգարտ, խելոք լեզու մը, ահա արդէն այն յատկանիշները՝ որոնց մէջ զանազանուած ու ճանչցուած է Ց. Գազանճեան մեր մէջ։

Հետեւաբար, ըսել կ'ուզէինք թէ Եւդոկիացի գրագէտը՝ իր պատրաստած ծրագրին համաձայն՝ կրցած է իր ձեռնարկը ամբողջովին յաջողցնել։ Կրնայ ըլլալ որ ուրիշ մը՝ այդ ծրագիրը անբաւական գտնէ, կրնայ ըլլալ որ մէկը՝ ազգագրական տեսակէտէն դիտելով՝ անտեսուած կամ չի լուսաբանուած կէտեր նշմարէ հոն, բայց եւ այնպէս այս կարգի դիտողութիւններ ո՛չ մէկ կերպով կրնան ազդել գործին արժէքին ու յաջողութեան վրայ, քանի որ մանաւանդ հարկ է միշտ նկատողութեան առնել այն բազմաթիւ անկարելիութիւնները, որոնց կը բաղխի գաւառի մը խորը նստող բանասէրը, երբ գլուխը թղթին վրայ կը կախէ ուսումնասիրութեամբ մը պարապելու։ Ասոնցմէ դուրս, աչքի առջեւ ունենալու է նաեւ, գրեթէ աննախընթաց գործի մը՝ որպիսին է «Եւդոկիացի հայ կինը»՝ յարուցած դժուարութիւնները։ գրեթէ աննախընթաց ըսի, որովհետեւ կ'արծեմ թէ մեր մէջ այս տեսակ աշխատութեան նախափորձն ըրաւ միայն Գ. Անդրէասեան ասկէ առաջ Մշեցի կնոջ համար։

Հաստատելէ ետք Ց. Գազանճեանի աշխատասիրութեան անժխտելի արժէքն ու կարեւորութիւնը՝ կուզեմ միայն իմ կողմէս կարգ մը նկատողութիւններ ներկայացնել՝ որոնք գլխաւորապէս երկրորդական մանրամասնութեանց պատկանելով, կրնան ուշադրութեան առնուիլ սակայն՝ եթէ մանաւանդ պատչաճին «Եւդոկիացի հայ կնոջ»։ որովհետեւ այս նկատողութիւնները պիտի ներկայացնեմ ես աչքի առջեւ ունենալով «Խարբերդցի հայ կինը»։

Գազանճեան երբ կը ձեռնարկէ Եւդոկիացի կինը ծանօթացնելու մեզի՝ նախ պէտք էր որ չի մոռնար իր քաղաքին կնոջ երեք սերունդներու որոշ դասաւորութիւնն ընել։ այսօր բնականաբար Եւդոկիայի մէջ ալ կինը երեք որոշ սերունդներ կը ներկայացնէ, ա.) Աղջիկ ու հարս։ բ.) Մէջ–կնիկներ։ գ.) Պառաւներ։ Ցայտնի է թէ ասոնցմէ իւրաքանչիւրը մասնաւոր սերունդ մը, մասնաւոր ժամա-

նակ մը ներկայացնելով՝ առանձին նկարագիր ու հոգեբանութիւն մ'ունեցած պիտի ըլլայ։ Եւ երբ Գազանճեան կը հետեւի աղջիկ զաւակի մը օրօրոցին՝ հանելով մինչեւ անոր հարսնութիւնը, անկէ անդին իր նկարագրած հասուն մայրը, տարիքոտ պառաւը՝ նոյն աղջկան շարունակական վիճակը կամ յաջորդական փուլը չէ, այլ տարբեր ժամանակի մը ու տարբեր սերունդի մը նկարագրութիւնը, որը անհրաժեշտ էր առանձին ծանօթագրութեան մը ենթարկել։

ԱՂՋԿՆՈՒԹԻՒՆ գլուխին մէջ, աղջիկտեսի եւ նշանտուքի պարագաներուն՝ արդեօք Եւդոկիացիները նկատի չե՞ն ունենար հասնուելիք աղջկան մայրը իբրեւ չափանիշ։ Խարբերդի մէջ՝ այս տեսակ պարագայի մը՝ յայտնի ճշմարտութեան մը արժէքն առած է՝ «կտաւին ծայրը, աղջկան մայրը» ասութիւնը, ինչ որ կը նշանակէ թէ աղջիկ մը իր բնաւորութեամբ, իր հոգիով նման պիտի ըլլայ մօրը։ Ու յետոյ, աղջիկտեսի իբրեւ յարմարագոյն վայր մը՝ բաղնիքներն ալ Եւդոկիայի մէջ դեր մը չե՞ն կատարեր, որոնց մէջ նշանուող տղին մայրը կամ ազգակից կնիկները դիւրութիւն կ'ունենան կանխորոշուած աղջկան մը ֆիզիկական թերութեանց գոյութիւնը կամ ոչ՝ առանց անպատեհութեան ստուգելու։

ՀԱՐՍՆՈՒԹԵԱՆ գլխուն հարս եւ կեսրոջ անհամաձայնութեան շատ յաջող վերլուծման ու պատճառաբանութեանց մէջ, Գազանճեան արդեօք մոռցա՞ծ է յիշել նաեւ տունը գտնուող չափահաս, դեռ չի կարգուած տալերու խաղցած դերը ընտանեկան այս ներքին անհամաձայնութեանց մէջ։ Այդ տալերը տեսակ մը քսու տեղեկատուի պաշտօնը կը կատարեն նոր հարսին ետեւէն՝ իրենց մօրը քով. անոնք պատ լուրերու հաւաքում մ'ընելով անոր նիստ ու կացին, շարժումներուն ու վարմունքին նկատմամբ, այս պատճառով հարսները իրենց այս չափահաս տալերուն «երկրորդ էրիկ» անունը կուտան, բացատրելու համար անոնց անտանելի ու ճնշող հանդամանքը։

ՄԱՅՐՈՒԹԵԱՆ գլուխը արդէն կնոջ մը ուսումնասիրութեան էական ու բեղմնաւոր մասը կը կազմէ որովհետեւ կնկան ճշմարիտ նշանակութիւնը մայրութեան շրջանին է որ կ'արտագծուի ո՛ եւ է ընկերութեան մէջ՝ ընտանեկան ու ընկերական կրկին տեսակէտներով։ Մայրութեան շրջան ըսելով՝ կ'ուզեմ հասկնալ մանաւանդ այն տարիքը՝ ուր կինը չափահաս զաւակներու տէր դարձած, իր կոչման բարձրագոյն կէտին վրայ կը գտնուի։ Ընդհանրապէս զաւառացի հայ կինը սկիզբէն ի վեր նկատուած է երկրորդական, չէզոք դէմք մը ընտանիքին մէջ՝ իբրեւ աղջիկ իր հօրը տունը, յետոյ իբրեւ հարս՝ իր առնանցը ընտանիքին մէջ, ու սկիզբները նոյն իսկ էրկանը աչքին՝ որ դժուար կ'ուզէ իրեն ընկեր մը, խորհրդակից մը, իրեն համահաւասար դերքի մը վրայ ճանչնալ զայն, եւ որուն հետ շատ հեղ արհամարհանքով, նախատինքով եւ բռնութեամբ կը վարուի։ Բայց ատիճանաբար, յամրաբա՛ր կինը իր գոյութեան իրա-

ունքը կը հաստատէ եւ կը ձերբազատի, իր բացարձակ անձնիշխանութիւնը կը գտնէ՝ երբ մայր կ'ըլլայ. այսինքն երբ 35 տարին կ'անցնի ու. դէպի 40 կ'երթայ։ Անկէ ետք, ընտանեկան չրջանակին մէջ իր հեղինակութիւնը դրեթէ կը հաւասարի երկիկ մարդուն զիրքին ու ազդեցութեանը։ Ու կինը եթէ իր բաղձալի բոլոր անկախութիւնը չի գտներ, գէթ իր զէմքը կը գտնէ իր լրութիւնն ու յատակութիւնը, իր որոշ զանազանութիւնը, բնականաբար ընտանիքին մէջ կնոջ վրայ յառաջ եկած այս փոփոխութիւնը կ'անդրադառնայ նաեւ իր պատկանած ընկերութեան ալ։ ու մայր–կինը ամէնուն նայուածքին համար կը զրաւէ զիրքի այն արժանաւորութիւնը՝ որուն իրաւունք ունէր առաջին օրէն իսկ։

Ահա յատկապէս այս կէտը չօշափած չէ Ց. Գազանճեան։ Նորէն, այս գլխուն մէջ հարկ էր ուշադրութիւն դարձնել մօր դաստիարակչական դերին՝ ընդհանրապէս իր բոլոր զաւակներուն ու մասնաւորապէս աղջիկ զաւակի մը վրայ։ Իրաւ է թէ «Աղջիկութիւն» գլուխին մէջ Գազանճեան քանի մը ընդհանուր գծերով անդրադարձած է Եւդոկիացի աղջկան ձեռարուեստի ու ընտանեկան կարգ մը զբաղումներու մասին, բայց այդ գիծերը չատ անբաւական են բացատրելու համար Եւդոկիացի կնոջ առանձին դաստիարակչական ըմբռնումները, զանոնք կազմող տարրերը, մէկ խօսքով այն որոշ աշխարհայեցողութիւնը՝ որուն մէջ խտացած է կեանքն ըմբռնելու իր իմաստութիւնը եւ որը իր կողմէն կը ներկայացնէ իր աղջիկ զաւկին։

Մասնաւոր ուսումնասիրութեան մը առարկայ եղած չէ նաեւ Եւդոկիացի կինը՝ իբրեւ Զոքանչ ու Քենի։

ՈՐԲԵԻԱՑՐԻՈՒԹԻՒՆ եւ ԱՄՈՒՐԻՈՒԹԻՒՆ գլուխին մէջ գեղեցիկ կերպով ուսումնասիրուած է գաւառացի կնոջ մը որբեւայրիութիւնը. սակայն հետեւեալ տողերուն նկատմամբ տարակարծիք եմ Գազանճեանի հետ։

Գազանճեան կը գրէ. «. . . բայց ան (Եւդոկիացի կինը) չատ անգամ աւելի կը նախընտրէ առանձին ու անկախ ապրիլ՝ քան թէ նոր ամուսնութեան մը լուծին տակ մտնել։ Ասի կը ցուցնէ թէ Եւդոկիացի կինը այս կէտին մէջ աւելի զատողութեամբ կը շարժի քան բնազդմամբ, եւ այս առթիւ կրնայ ըսուիլ թէ ան սեռային խնդիրներու մէջ գրեթէ միշտ կարող է իր բնական յօժարութիւնները սանձահարել՝ հետեւելու համար զատողութեան բանաւոր պահանջումներուն։»

Ես կը կարծեմ թէ այս պարագային ո՛չ թէ այրի կնկան մը սեռային բնազդն ու զատողութիւնն են որ զիրար կը զիմաւորեն ու իրարու կը բաղխին, այլ սեռային բնազդը եւ ուղղակի մայրական սէրը։ Որբերու տէր գաւառացի այրի կին մը՝ իր անձէն, իր անձնական հաճոյքներէն, իր բոլոր եսական բաղձանքներէն չատ աւելի խոր ու չատ աւելի սիրական զգացումով մը համակուած է, մայրա-

կա՛ն սիրովը։ հետեւաբար երկրորդ ամուսնութեան մը հեռանկարը՝ իր բոլոր ուժովը կ'իյնայ այս սիրոյն վրայ, ո՛չ թէ դատողութեան։ եւ մայրական սէրը՝ պաշտելի ըլլալու չափ մեծ ու յուզիչ է գաւառացի կնոջ մը քով։ Հոգեբանական այս վերլուծման մէջ կ'ենթադրեմ թէ դատողութիւնը երբէ՛ք ուղղակի միջամտող դեր մը չունի։

ՑԻԶԻԴԱԿԱՆ ՆԿԱՐԱԳԻՐ գլուխին մէջ աւելորդ հանգամանքով մը կը ներկայանայ Եւդոկիոյ հայ գաւառաբարբառին յիշատակութիւնը՝ զոր կարելի էր պատշաճագոյն գլուխի մը, օրինակի համար, ԻՄԱՑԱԿԱՆ ՆԿԱՐԱԳԻՐ հատուածին մէջ տեղաւորել։

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ գլուխին մէջ տեղն էր չատ աւելի ծանրանալ գրացնական յարաբերութեանց, գրացիէ գրացին փոխ տրուած առանին առարկաներու եա՛ի վրայ՝ որոնք համայնական ըմբռնումներու կարեւոր յայտնութիւններ կը պարունակեն։

Լրացուցիչ անհրաժեշտ մաս մը չպիտի՞ ըլլար արդեօք «Ազգակցական կեանք» ընդհանուր գլուխ մը՝ ուր ուսումնասիրուէր Եւդոկիացի կինը՝ իբրեւ Քոյր, Հօրաքոյր կամ Մօրաքոյր։

Ինչպէս կանխաւ յայտնեցի, չեմ գիտեր թէ ո՛րքան արդարացի պիտի նկատէ Եւդոկիացի կարող բանասէրը իմ այս նկատողութիւններս, որոնք փափաքեցայ իր ուշադրութեան ներկայացնել, բայց սա գիտեմ թէ ամէն գովեստի արժանի գործ մը արտադրած է, գործ մը որ եթէ առանձին գրքոյկով մը լոյս հանուէր՝ ազնիւ Հրատարակիչի մը կողմէն՝ մնայուն ու ապրող աշխատասիրութիւններու կարգին մէջ պիտի մնար։

Եւ պէտք է որ մեր գրողները՝ գաւառացի կամ ոչ՝ ուղեցոյց ունենալով «Եւդոկիացի հայ կինը» պատրաստեն իրենց համայնքներու հայ կնկան ուսումնասիրութիւնը։

Ռ. ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ

ԱՐՑՈՒՆՔ ՄԸ

ՅԱԿՈԲ Ա. ԷՊԻՋԱԼԷՊԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Քանի մաղերը վիշտերու մոխիր գոյնը ծծելով ալեւորին, մահն ալ այնքան աւելի կը կորսնցուցնէ իր արհաւրալից մթութիւնը, եւ ալ իր սովորական սոսկումներով չէ՛ որ կը պատկերանայ մարդուս աչքին։ Գոնէ այդպէս սկսեր էր մտածել «անապատի որդեգիրը», երբ անցեալ կիրակի Բօրթ–Սայիտի թղթակցէն մի գուժաբեր հեռագիր, եկաւ զինքը ջղային ցնցումներով լացնել անգամ մըն ալ, եւ ա՛խ, այս տրտմագին մենութեան մէջ՝ աւելի զգայուն ու մտամփոփ կը լինի մարդ, ու մահը՝ ընկճող, սպանո՛ղ, գիշատո՛ղ։

Վիզս ծուռ, ու քայլերս մոլոր, հազիւ կրցայ հասնիլ տուն, ուր

երանութեան ու վիշտերու ընկերուհիս ինձմէ աւելի ընկճեցաւ, եւ այն ահաւոր գիշերը մեր այս պանդխտութեան առաջին մահտունը ըրինք։

Հէք, ազնի՛ւ երիտասարդ։

Տեսնել պէտք էր զինքը, դիւրաշարժ, յաւէտ ծիծաղկոտ, անկեղծ, իր խոր, խելացի ու բարի նայուածքով, խօսի՛լ պէտք էր իրեն հետ ու մտերմանալ, սիրելու համար ու յարգելու զինքը։ Հեղ ու խրոխտ էր միանգամայն, առնական հպարտութիւն մը ու տոհմային ազնուականութեան նրբութիւնը կը կարդացուէին որոշակի դեռ անծալ ճակտին վրայ, ուր այսօր մահը՝ իր ցուրտ խորշոմը ծալլած է։ Զե՛մ հաւատար իր մահին։ Ինքզինքս խաբելու այս ահաւոր մխիթարանքը կ՚ուզեմ ունենալ, ու դեռ չի բացի իր սեւագիծ մահագոյժը, կարծելով թէ պատիր մի երեւոյթ էր ան։

*
* *

Ինքը պատմեց ինծի իր վերելքը դէպի կեանքի յաջողութեան կատարը։ Քոնթինանթալի մոգական լոյսերուն տակ, բառ առ բառ կը յիշեմ իր մոգիչ խօսակցութիւնը, զոր այն գիշերէն յետոյ քանիցս կրկնեցի ես ինծի՝ ոգեւորելու համար կթոտելու մօտ քայլերս։ Հարազատ զաւակը Իզմիրի նահապետական ու ազնիւ այն գերդաստանին, որուն սիրտը միշտ ջերմօրէն բաբախած է մեր ալեւոր եկեղեցիին համար, եռանդուն ու արիասիրտ պատանին կը գնայ հետեւիլ իր երկրակիցներէն Նուպարներու եւ Ապրոներու լուսահետ շաւիղներուն։ Ինք սակայն դիւանագիտական տապարէզէն հեռու կը մնայ, եւ առանց որ եւ է մէկին օգնութեան դիմելու, նոյն իսկ առաջարկուած պաշտպանութիւնները հպարտօրէն մերժելով, կը քալէ ուղիղ ու չիտակ, մինչեւ այն բարձր դիրքը, որուն վրայ մահը կը նախանձի այսօր։ Երկար տարիներէ ի վեր իր ձեռքն էր օտար հզօր ընկերութեան մը արկղին բանալին, ինք սակայն միայն արկղակալ մը չէր, այն չորցած դիակներուն պէս, որոնք մեքենական պահապաններ են միայն ոսկիի դէզերուն։ Իր ծերունազարդ Տնօրէնը ներքին խորհրդակից ընտրած էր զինքը, ու շատ անգամ ինք միա՛կը կը վարէր եռացող մրցումի մը ստեղծած բազմակնճիռ գործառնութիւնները։

Երկու Իզմիրցի էին, ողբացեալ երկուքն ալ, Զարեհ Պէյ Սվազլին ու Ցակոբ Էքիզլէրը. առաջինը Լամպէր Ռալլիին, երկրորդը Բէնս Քոլ ընկերութեան գործոն ոգիները։ Երկուքը միասին մէկ օր Գահիրէի վաղանցուկ վաճառատունս եկան, իրարու հետ կատակելով։ Սվազլին յաղթ, պարթեւական հասակ եւ արծաթի ծիծաղ, Էքիզլէրը նիհարկէկ, չարաճճի ու խայթող ժպիտով մը կծկուած շրթունքով։ Առաջինը ակսաւ հումորական մը իր ընկերութեան մէկ տարուան ածուխի վաճառումներուն վրայ, եւ վերջացուց գոռալով — «Մէկ տարուան մէջ յիսունեւութը հազար թոն ածուխ ծախե-

ցինք»։ Էքիզլէր առանց բերանը բանալու մտիկ ըրաւ, ու կամացուկ մը, համեստօրէն — «մինք 134000 թ.ն ծախեցինք» ըսաւ.

Ու երկուքն ալ սկսան ծիծաղիլ, մին ապշախառն հիացումով ու միւսը հոգիէն։

Ա՛խ, ո՞ւր գացին այդ ծիծաղները . . . ։

*
* *

Իր տունը Բօրթ-Սայիտի վանքն էր եւ ինք զուարթախոհ վանական, որուն մօտ ուխտաւորութեան կ'երթային գրեթէ ամէն անցորդներ, ու շատ անգամ Իզմիրէն հարանեւորներ։

Ամէնէն աւելի սակայն դժբաղդներ ալ կ'առնէին իր դուռը, եւ ինք կը հասնէր ամէնուն բարութեան ոգիին նման։ «Բաւական է որ ամիսին վերջը պարտական չեմ մնար» կ'ըսէր։ «Այդ պարագային մաքէդ կարգուիլ չես անցուներ ուրեմն,» զլուել կուտայի ես։ Պիտի կարգուի եղեր ցուրտ դերեզմանի հետ։

Իր ծովահայեաց բնակարանը նուրբ ճաշակի հրաշալիք մը դարձուցած էր ներսէն, իր եղբայրներուն, քոյրերուն, ազգականներուն լուսանկարները միշտ աչքին դէմ, հոս ու հոն, գեղաչուք դաշնակ մը, առաջին կարգի ձայնագիր մը, զրքեր, հանդէսներ ճաշակաւոր ցիրուցանութեամբ։

Եգիպտոսէն մեկնելու վերջին գիշերս եկաւ մեզ իրեն տարաւ։ Մինչեւ կէսգիշերէն ետքը ժամը մէկ մուսցուց ինծի այն անդունդը զոր պիտի դնէի իմ եւ անցեալին միջեւ։ Գարեջուրի բաժակները պարպուեցան իրարու ետեւ, մինչեւ աղօտացան աչքերը, ու սիրտը արբեցաւ բաժանումի տրտմութեամբ։

Խօսքը կանգ առաւ նորէն ժառանգաւորուկ էակներու այն տուղանցումին վրայ, որ իր դուռը զարնել կուգայիս։ Ու պատմեց թէ ատենէ մը ի վեր գրասենեակը աղտաեր է եղեր այդ այցելուներէն, Սբիրոյին մէկ հնարքովը։ Սբիրօն ծերուկ յոյն պաշտօնեայ մըն է, որ Էքիզլէրը զաւկի պէս կը սիրէ։ Գրասենեակին դռնէն ներս մտնողը անչուշտ նախ Սբիրոյին պիտի հանդիպի։

— «Ո՞վ կ'ուզէք»։

— «Միւսիւ Էքիզլէրը»։

— «Էքիզլէրը մեռաւ» կըսէ եղեր Սբիրօն ու ճամբու կը դնէ եկողները։ Սբիրօն երկու ամիս վերջը միայն կ'պարզէ խնդիրը Էքիզլէրին, ըսելով ալ թէ ամէն դիմողի գոհացում տալով օրին մէկը ինքը կարօտ պիտի մնար։ Էքիզլէր կը նեղանայ, բայց բան մը չըսեր ծերուկին։ «Հոգ չէ՛, կ'ըսէր, եկողները տունիս ճամբան դիւրաւ գտան»։

Հիմա արդեօք խեղճ ծերուկ Սբիրօն ի՞նչ պատասխան պիտի տայ «եկողներուն»։

Իր մեկնումը պիտի չիլացունէ միայն իր ընտանիքին անդամները, այլ բոլոր բարեխոսող սրտի տէր անհատներ, որոնք Էքիզլէր-

ներուն աղնուագոյն մի անդամին անհետացումին մէջ դառնագին կսկիծը պիտի զգան, Իրմիրի հնագոյն գերդաստաններէն մէկուն վերահաս հատնումը կանխազգալով, եթէ միայն մնացած երկու երիտասարդներ չի մտածեն վառ պահել իրենց պապենական օճախին կածկլատուքները։ Կրտսերագոյնը մանաւանդ, զրէթէ հոգեվաւակը տարաբաղդ հանգուցեալին, վստահ եմ թէ այս ահարկու ցնցումէն սթափելով արժանի զաւակը պիտի լինի այն աղնուական հօր, որ իբր պիտը էքիզլէր ընտանիքին, այս վայրկեանին վերատին կարտասուէ։

* * *

«Գնա՛», ըսաւ ինծի։

Եկայ հոս, ու կը գնամ այն չափիզէն, զոր դու ցոյց տուիր ինծի, հէք, ապնի՛ երիտասարդ։

«Գնա՛»։

Ու մինչեւ այս հեռաւոր ափունքի վրան տունենամ ես ալ իմ անշուք հողակոյտը, յիշատակդ պիտի գայ ամրապնդել կթոտ քայլերս, ու ոգեւորել զիս պարտականութեան փշալից ճամբուն վրան։

Հանգչէ խաղաղութեամբ, հէք էքիզլէր . . .

Ճիպուտի, 17 Փետր. 1905 Ռ. ՈՐԲԵՐԵԱՆ

ՊԱՐԿԱՅՔ

Հոգիդ օգնութեան երբ որ կանչեն զիս,
Մետաքսի թելէն ալ նուրբ՝ իմ մազիս
Կուռ ոլորին պէս կը պրկեմ զանոնք.
Անունս է ճարտար ու զգօն Լաքեսիս։

Թող ի՛նձ գայ ով որ հէր եւ անոք է.
Ինձմո՛ լոկ կըրնայ զերծ մընալ հոգէ
Մըռայլ կիրքերէ լըկուած հոգին,
Իմ անո՛ւնս ալ է անմահ կրթոքէ։

Երբ երկու քոյրերն այսպէս սիգապանծ,
Իրենց պաշտօնին բընոյթն անսխանձ
Կը նկարէին պե՛րճ՝ ժրպտուն դէմքով,
Երրորդն ալ բացաւ իր բերանն անսանձ.

Ու կ'ըսէր. Ես եմ գրթոտն Ատրոպէ.
Սիրտերու վերչին զարկը երբ տրոփէ՝
Կը կտրեմ մարդոց թոյլ թելը կեանքին,
Զուգելով մըրկին անոնց մի բոպէ։

ՎԱՐՈՒԺԱՆ

ԳԻՏԱԿԱՆ ՓՇՐԱՆՔ

Եղեքտրական ջեռուցում. — Ճանճերը իբր ազդակ տարափոխիկ հիւանդութեանց. — Հրդեհի դէմ. — Ինքնաբար ժամացոյց. — Անուշահոտութիւններու պատրաստութիւնը. — Պղինձը ու բոլէրան — կեղծմաշկը փոխանցելի՞ է ջուրի միջոցաւ. — Քիմիագիտութեան ապագան. — Ալասքայի երկաթուղիները։

*** *Եղեքտրական լոյսին պէս օրէ օր կ'աւելնան նաեւ եղեքտրական ջեռուցումի կերառութիւնները։ Ի Զուիցերիա ջեռուցումի այս նոր եղանակը ընդունուած է արդէն շատ մը պանդոկներու մէջ որոնք հաստատուած են այնպիսի տեղեր ուր ջուրի անկումներէ արտադրուած շարժիչ ուժը առատ է, մինչդեռ ածուխը՝ աւելի հազուագիւտ ըլլալով սուղի կ'նստի։ Այսպէս, մօտերս չինած են պանդոկ մը որ կրնայ 120 ճամբորդ պարունակել եւ որուն բոլոր սենեակները եղեքտրականութեամբ կ'տաքնան։ Զուիցերիոյ մէջ այս կերպով կ'տաքցնեն թրամվայները եւ նոյն իսկ սկսած են այս մէթոտը գործածել մեծ խոհանոցներու մէջ։ Այսօր եղեքտրական լոյսի յաճախորդներուն չափ տակաւ կ'աւելնայ եղեքտրական ջեռուցումի յաճախորդներուն թիւը։ Աւելցնենք նաեւ թէ այնպիսի արուեստանոցներու եւ գործարաններու մէջ՝ ուր դիւրավառ եւ պայթուցիկ նիւթեր կ'գտնուին, կազային ջեռուցման տեղ կ'գործածուի եղեքտրականութիւնը։ Մինչեւ իսկ Զուիցերիոյ շատ մը նահանգներուն մէջ կ'մտածուի ստիպել գործարանատէրերը որ միայն եղեքտրական ջեռուցման մէթոտը գործածեն։ Զմոռնանք յիշել որ Բարիզեան բազմաթիւ եղեքտրաշարժ թրամվայներ երկար տարիներէ ի վեր եղեքտրականութեամբ կ'տաքցուին։*

*** *Ինչպէս յայտնի է, ճանճերը ամենէն վտանգաւոր ազդակներն են տարափոխիկ հիւանդութիւնները տարածելու համար։ Ամերիկացի Տօքթ. Ժ. Լէյցի, որ նշանաւոր է մակաբոյծ կենդանիներու վրայ կատարած հետազօտութիւններով, այս մասին վերջերս հրատարակած է կարեւոր ուսումնասիրութիւն մը որու մէջ վիճակագրական փաստերով կ'հաստատէ թէ հիւանդանոցներու եւ մանաւանդ զինուորական հիւանդանոցներու մէջ է որ ճանճերը կը վարակուին, որմէ կ'հետեւցնէ թէ անհրաժեշտ է այսօրինակ հաստատութիւններու մէջ շարունակական կերպով ջնջել այդ ախտաբեր մրջատները։ Աւելցնենք նաեւ թէ Բարիզի Գաղթային Պալատէզին մէջ Տօքթ. Կալլիէ եւ Բոլէ վերջերս ձեռնարկած են ուսումնասիրութիւններ կատարել ախտածին ճանճերու վրայ, անոնցմէ նմոյշներ բերել տալով Փղոսկրի ծովեզրէն եւ Սենեկալէն։*

*** *Լոնտրայի մէջ հրդեհներու առաջն առնելու համար վերջերս կատարած են ջրեղէն վարագոյրի փորձը։ Նոր չինուած տունի մը*

տանիքին տակ հաստատած են կարգ մը խողովակներ որոնց ստորին կողմը չատ մը ծակեր բացուած են եւ որոնք հաղորդակցութեան մէջ կ'գտնուին մեծ խողովակի մը հետ որ դիւրաւոր մեքենակա-նութեամբ մը՝ հրդեհը ծագելուն պէս ջուր կ'բերէ ծակոտկէն խողո-վակներուն մէջ եւ ջուրը սաւանի մը նման վար կ'թափի ծակերէն եւ կ'ողողէ չէնքին ճակատը։ Կ'մնայ դիտնալ թէ այս միջոցը բաւական ազդեցի՞կ է մարելու համար պատերը լափլիզող բոցերը։

*** Միացեալ–Նահանգներու մէջ վերջերս չինած են այնպիսի ժամացոյցներ որոնք իրենք իրենց կ'լարուին էլեքտրականութեան միջոցաւ։ Զսպանակ մը շարժման մէջ կ'դնէ ժամացոյցի մեքենա-կանութիւնը, բայց ամէն վեց կամ եօթը վայրկեանը անգամ մը այս զսպանակը ձգտում մը կ'կրէ էլեքտրա–մագնիսական կազմածի մը միջոցաւ, եւ այս գործողութիւնը կանոնաւորապէս կ'կրկնուի անընդհատաբար, այնպէս որ ժամացոյցը տարիներով կրնայ բանիլ՝ առանց լարուելու պէտք ունենալու։

*** Անուշ հոտերու պատրաստութեան եղանակը նոր ճամբու մը մէջ մտած է՝ շնորհիւ այն արդիւնքներուն որոնք ձեռք բերուած են Կոասի բնալուծարաններուն մէջ ուր յաջողած են արուեստական անուշահոտութիւնները բաղադրել բնական անուշահոտութեանց հետ, խնդի՛ր մը զոր երկար տարիներէ ի վեր ի զուր փորձած էին լուծել տարրագէտները։ Այսօր այդ դժուարութիւնը յաղթուած է. բնալուծութեան միջոցաւ կ'տարրաղադրեն ամէնէն բազմամասն նախնական նիւթերը. այս կերպով է որ հիմակ նարնջածաղիկի իւղէն կ'հանեն մինչեւ տասներկու տեսակ հոտաւէտ տարրեր։ Այս պայմաններուն մէջ՝ անուշահոտութիւն պատրաստելու արդի մէթոտը այլ եւս պէտք չունի հաշուի առնելու ծաղիկներու հունձքին աւելի կամ նուազ առաւելութիւնը կամ անձրեւոտ ու գեղեցիկ օդի ազդեցութիւնները։

*** Տօքթ. Մուռ վերջերս կատարած է այնպիս գիւտ մը որ, եթէ իր խոստումներուն տէր մնայ, կրնայ ահագին ծառայութիւններ մատուցանել՝ բժշկական միջոցներով մանրէները ապանեխելու, ամլացնելու եւ ջնջելու մասին։ Ցիշեալ բժիշկը փորձով հաստատած է թէ պղինձը լաւագոյն կանխարգել դեղն է ժանտատենդի, քոլէրայի եւ ուրիշ բոլոր համաճարակներու դէմ։ Շնորհիւ իր մէթոտին կարելի է քանի մը ժամուան մէջ բոլոր վարակիչ սերմերը ջնջել, եւ ասիկա ա՛նքան քիչ ծախքով որ ամէն քաղաքի մէջ կրնայ ի գործ դրուիլ։ Փոխանակ զտիչ ընդունարաններ հաստատելու եւ ահագին աշխատութիւններ կատարելու՝ ապականուած ջուրերը զտելու համար, բաւական է միայն անոնց մէջ լեցնել ամենափոքր քանակութեամբ պղինձի ծծմբատ (*sulfate de cuivre=vitriol bleu*) որու շնորհիւ բոլորովին նեխած ջուրերը կատարելապէս կ'մաքրուին՝ նոյն գործողութիւնը երեք օրի չափ կրկնելով։ Պ. Կրօսվէնօրի ըսածին նա-

յելով՝ ասոր փորձը կատարուած է Քէնդրքիի մէջ եւ վճռական արդիւնքներ տուած է։ Անիկա հաստատած է թէ Զինաստանի շատ կողմերը՝ հակառակ տիրող վատառողջ պայմաններուն, բնակիչները մեծ մասամբ ղերծ կ'մնան համաճարակներէ, մանաւանդ քոլէրայէ, որովհետեւ իրենց ջուրերը կ'պահեն պղինձով պատուած ջրամբարներու մէջ։ Ինտիանապոլիսի մէջ՝ ուր քոլէրան կ'ճարակէր, տեղական իշխանութիւնները փողոցները եւ տուներու ներքին մասերը լուալ տուին պղինձի ծծմբատի լուծոյթներով եւ քիչ ժամանակէն պատուհասը անհետ եղաւ։ Պ. Կրօսվէնոր կ'հաստատէ նաեւ թէ պղինձի ծծմբատը բոլորովին անվնաս է մարդուս համար, ընդհակառակը ապահով կերպով ախտազերծ կ'ընէ զայն՝ մանրէներէ ծնունդ առնող ամէն տեսակ հիւանդութիւններու դէմ։

*** Պ. Պ. Ժէյլէրի եւ Սթանցի կատարած նորագոյն փորձերը կ'թուին ապացուցանել կեղծմաշկի փոխանցականութիւնը ըմպելի ջուրի միջոցաւ։ Այս փորձերը կ'հաստատեն թէ Լէօֆլէրի մանրէն անմիջապէս չմեռնիր ջուրի մէջ եւ նոյն իսկ տասը օրի չափ կ'զարգանայ հոն։ Ցայտնի է թէ կեղծմաշկը տարափոխիկ է, եւ եթէ ջուրի վարակումով կրնայ ախտը փոխանցուիլ, հարկ է որ զգուշութիւնները կրկնապատկուին հիւանդին շուրջը։

*** Պ. Պէրթըլօի տեսութիւնները քիմիագիտութեան ապագային վրայ՝ կարեւոր եւ լուրջ վիճաբանութիւններու առարկայ դարձած են Անկլիոյ մէջ։ Ֆրանսացի նշանաւոր քիմիագէտին վարդապետութեանց մէկ մասը ծանօթ է արդէն։ Իր կարծիքին համեմատ պիտի գայ ժամանակ մը ուր հողագործութիւնը եւ անոր յարակից բազմաթիւ աշխատութիւնները՝ որոնք կենդանիներու եւ բոյսերու տեսակները պահպանելու կ'ծառայեն, պիտի անհետանան։ ա՛լ պէտք չպիտի ունենանք ո՛չ անասնաբոյծներու եւ ո՛չ երկրագործներու։ Ագարակներու տեղ պիտի կառուցուին գործարաններ որոնց մէջ պիտի պատրաստուին արուեստական սնունդներ՝ աւելի դիւրամարս ու աւելի իւրանալի քան հիմակուան գործածուած բնական կամ ուրիշ տեսակ արտադրութիւնները։ Մնդրին երկու երրորդ մասը լուծուած է արդէն։ 1852 էն սկսեալ Պ. Պէրթըլօ իր բնալուծարանին մէջ պատրաստեց այնպիսի ճարպոտ մարմիններ որոնք կ'համապատասխանեն մարդկային սննդառութեան երեք էական պայմաններէն մէկուն։ Անկէ ի վեր արուեստական կերպով շինեցին շաքարներ ու բնածուխներ՝ որոնք կ'գոհացնեն ամէն ինչ որ կ'պահանջէ երկրորդ պայմանը։ ուրեմն կ'մնայ միայն գիտական միջոցներով գտնել սպիտակերպները (*albuminoïdes*)։

Պ. Պէրթըլօի գաղափարին մէջ մարդուն համար ամենէն աւելի կարեւոր եղածն է ձեռք բերել մշտնջենական ոյժի աղբիւր մը՝ միշտ առձեռն պատրաստ ու կարելի եղածին չափ նուազ ճիգով ստանալի։ Արդ, շատ հեռու չենք գտնուիր այս նպատակէն։ Զէ՞ որ

արդէն յաջողած ենք օգուտ քաղել արեգակնային ուժէն եւ ջուրի անկումներէն որոնց չարժիչ զօրութիւնը չատ հեռաւոր տեղեր կ'փոխադրուի։ Բիչ ատենէն պիտի կրնանք ձեռք բերել երկրի կեդրոնական ջերմութիւնը՝ շնորհիւ քաղաքային ճարտարագիտութեան որ եթէ ոչ վաղը՝ ապահովապէս միւս օր պիտի յաջողի մինչեւ 5 քիլոմէթր խորութեամբ ծակել գետինը։ Լորտ Քելվին Պէրթըլօի տեսութեանց համամիտ՝ կ'ընդունի քիմիական սննդառութիւնը, բայց կ'տարակուսի որ դարերի ընթացքի երկրի կեդրոնէն փոխառնել ճարտարարուեստի եւ մեքենականութեան մէջ օգտակարապէս գործածելի ջերմութիւն մը։ Սըր Ուիլիըմ Բրուֆ չկարծեր թէ բարենորոգումը առաջանայ այնչափ շուտ որքան կ'խոստանայ Ֆրանսացի գիտունը. կըսէ թէ քիմիական սննդառութիւնը չէ կարելի իրագործել՝ առանց հիմնական փոփոխութեան մը ենթարկելու ծաքումի ու մարսողութեան գործողութիւնները, եւ թէ՝ հարկ է որ քանի մը հազար տարիներ անցնին մինչեւ որ մարսողական գործարանը յարմարութիւն ստանայ՝ միսի ու բանջարեղէնի տեղ՝ ածիւսի կամ դեղահատի ձեւով մնունդ առնելու։ Նոյնքան տարակուսելի կ'գտնէ նաեւ մինչեւ երկրի կեդրոնը հասնելու հաւանականութիւնը՝ խլելու համար անկէ իր ջերմութիւնը։

Անտարակոյս այս ուղղութեան մէջ փորձեր եղած՝ սակայն միշտ անյաջողութեան մատնուած են բազմատեսակ պատճառներով՝ որոնք պիտի կրկնուին։ Միայն Սըր Օլիվըր Լոճ է որ կընդունի Պ. Պէրթըլօի կանխագուշակութիւնները որու մէթոտին դեղեցիկ արդիւնքը պիտի ըլլայ կերակուր պատրաստել ա՛յն ատեն միայն երբ անօթութիւն զգացուի ու այդ պատրաստութեան յատկացնել խիստ կարճ ժամանակ մը ինչ որ ահագին չատ մը պիտի ըլլար մարդկութեան համար։ Վերջապէս Սըր Ուիլիըմ Ռամսէյ քիմիական սննդառութեան մէթոտը կ'նկատէ պարզապէս իբր ցնորք մը՝ նման այն ցնորքին որով կ'ուզուի շինել բաւական զօրաւոր ծակիչ գործիք մը՝ մինչեւ երկրի կեդրոնը հասնելու համար։ Եւ գիտական պայքարը կ'չարունակուի անկլիացի գիտուններուն մէջեւ։

* * Անընդհատ եւ տենդոտ գործունէութեամբ առաջ կ'տարուին աշխատութիւնները՝ վերջացնելու համար Ալասքայի երկաթէ ցանցը որ Ռուսիոյ Անդրսիպերեան գծին մինչեւ Բամչաթքա երկարելիք (երբ Ծ. Արեւելքի պատերազմը վերջ գտնէ) հիւսիսային ճիւղին հետ պիտի նպաստէ իրականացնելու այն երազը՝ որով կ'ուզուի Պէհրինկի նեղուցին վրայէն ուղղակի հաղորդակցութիւն հաստատել Ասիոյ եւ Ամերիկայի միջեւ։ Ստուգիւ, հրաչքի պէս բան մըն է ինչ որ կ'կատարուի Ալասքայի մէջ, եւ Ռուսերը այսօր պէտք է չատ զղջան՝ պնակ մը ոսպի փոխարէն (7 միլիոն տոլար կամ 35 միլիոն ֆրանք) այս երկիրը Ամերիկացիներուն ծախած ըլլալնուն։ Դաղափար մը կազմելու համար Ալասքայի մէջ կատարուած գործին

վրայ, կ'բաւէ միայն առաջ բերել Նէյմ քաղաքին օրինակը։ 1899 ի գարնան՝ ըստ երեւոյթին աշխարհիս ամենէն ամայի եւ ամենէն անբեր երկիրն էր այն ուր գացողներուն վրայ կ'ցաւէին եւ ողորմելի ցնորամիտներու տեղ կ'դնէին զանոնք։ Իրաւի, հոն դիմող բաղդախնդիրները ուրիշ բան չգտան բայց միայն մերկ հող մը որ խորհրդաւոր կերպով կ'պահէր իր ոսկին զոր հարկ էր՝ կեանքի վտանգով՝ խլել հանել իր ընդերքներէն։ Անկէ ի վեր հինգ տարի անցած է, եւ ի՞նչ ահագին փոփոխութիւն։ Նէյմ եղած է բոլորովին արդի դրութեամբ շինուած քաղաք մը՝ 25000 բնակիչներով. ունի իր դպրոցները, իր թատրոնները եւ սալայատակուած փողոցները՝ էլեքտրականութեամբ լուսաւորուած, իր հեռագրաթելերը եւ հեռաձայները, իր լրագիրները, մեծ պանդոկները, իր երկաթուղիի կայարանները, իր առեւտրական հրապարակը ուր կ'կեդրոնանայ գրեթէ Ալասքայի ամբողջ վաճառականութիւնը որ 1904 Յունիսին 150 միլիոն ֆրանքը կ'անցնէր։ Ալասքայի առաջին երկաթուղին շինուեցաւ 1900 ին եւ առաջին օրէն իսկ հաստատուեցաւ անոր շահագործումի յաջողութիւնը։ Այս երկաթէ գիծերը հետզհետէ մեծ մղում մը պիտի տան մուշտակներու առուտուրին, գլխաւորապէս կուղղի, այծի, վայրի ոչխարի մորթերուն վաճառականութեան, եւ հիւսիսեղջերուի բուծումը աւելի ընդարձակ սահմանի մը մէջ պիտի կերարկուի՝ հաղորդակցութեանց հետզհետէ դիւրանալովը։

ՎԱՐՍԱՄ

ՉՉՈՒԱՆՔ

. . . Ու ըզգացի թէ հոգիիս մէջ յանկարծ
Լայն պարապ մը կը գոյանար Մեղրեն վերջ
Փըղուզումն էր, քայքայումը սրտիս մէջ
Իսկական կոյս տենչերուս սիրարծարծ։

Շատոնց պահուած, ու շա՜տ սիրուած փայփայուած,
Հիւր մը կարծես որ խոյս կուտար գողունի,
Եւ յուզմունքիս մէջ կզգայի թէ անի,
Սրտես բան մը կը տանէր հետն իր անդարձ։

Ծախուած մարմնին հեշտանքն անջիղ ու զազիր,
Համբոյրներու սուտ շրդայլումն անամօթ,
Ու կեղծ սիրոյ սին վայելքը թունալիր,

Հոգիիս մէջ կաթեցուցին դառնահոս
Ու մահաբոյր հոսանուտը զզուանքին.
Զզուանք մը դառն, անկարեկիր եւ ուժգին։

ՎԱՐԴԳԷՍ

ՈՒՐՈՒՇԱԳԻՐՔԵՐ

Միշտ մաքուր, միշտ կոկիկ կլոր, ձեւաւոր առնական գեղեցկութեամբ մը։

Բաց դէմքով, լայն ժպիտով, խոհուն ու լուրջ, ընդհանրապէս լռակաց, չատախօսութենէ եւ մանաւանդ երկարաբանութենէ խորշող։

Մեքենական կանոնաւորութեամբ գծած իր կեանքի ուղին՝ որոշեալ ժամերուն ամեն բան կատարուած պէտք է ըլլայ։

Կ'սրտմտի, բայց չբարկանար իր գաղափարին ու կարծիքին հակառակ եթէ իրողութեան մ'առջեւ գտնուի։

Իրմէ խորհուրդ հարցուած ատեն լիուլի կուտայ, ուղղակի մատը վերքին վրայ դնելով, օգտակարն ու վնասակարը միանգամայն ցոյց տալով, կատարեալ անկեղծութեամբ եւ քիչ մ'ալ խստութեամբ թէեւ միշտ քաղաքավարութեան ու պատշաճութեան սահմաններուն մէջ։

Իր խելքովն ու գործունէութեամբը յաջողած մը կեանքի փչոտ ու փոշոտ ասպարէզին մէջ, կ'փափաքի որ իրեններն եւս իր ուղիին վրայ քալեն, թէեւ մերթ անցեալի նպաստաւոր պարագաներն ու պայմաններն անտեսելով՝ խստօրէն կ'քննադատէ ժամանակիս պահանջումներուն համեմատ ընթանալ ուզողները։

Իր առերեւոյթ անթափանցելի սրտին մէջ ու անոր մօտ գտնուողներն երջանիկ, ուրախ եւ ապագայի յոյսերով առլցուն տեսնել իր ամենամեծ զոհունակութիւնն ու փառքը կ'կազմեն եւ պարագաներու համեմատ՝ առանց սեթեւեթեալ ձեւակերպութիւններու եւ երախտագիտական աւելորդ ցոյցեր սպասելու՝ անոնց ազդակ ըլլալ եւ անոնց բարձրացման օգնել ուղղակի կամ անուղղակի ո եւ է միջոցներով՝ իր սկզբունքներու կարեւոր մէկ խորհրդանշանն աչքառու կերպով երեւան կ'բերեն։

Սուր դիտող մ'է եւ իր տեսածները պահել ընդ միշտ կամ որքան ժամանակ որ յարմար կ'դատէ։ իր ընաւորութեան կարեւոր մէկ կողմը կ'յատկանշեն։—

Կեղծիքը կ'ատէ եւ անմարսելի ո եւ է ակնարկութիւն մը կամ գործ մը երեւան հանելու եւ անոր հեղինակն ամօթահար ընելու չմրտչիր, չդեղեւիր։

Տխուր պարագաներէ եւ դժբաղդ դէպքերէ կարելի եղածին չափ հեռու եւ անհաղորդ մնալ իր առողջութեան տեսակէտով սկզբունք մ'ըրած է։ Բայց անխուսափելիին առջեւ համբերատար է եւ համակերպող։ Գիտէ զսպել այս տեսակ սրտաճմլիկ անակնկալներու առջեւ իր սրտի ու հոգւոյ մէջ բացուած վէրքերն, եւ իբրեւ կեանքի ելեւէջներու գիտակ ու փորձառու անձ, սպեղանի կ'ընէ անոնց իր

փիլիսոփայութիւնն եւ որքան ալ մերժելու, չընդունելու հակամէտ ըլլայ աշխարհի վրայ տիրող ճակատագրային դրութիւնն՝ որ երբեմն վերեւվայր կ'շրջէ ու կը տարուլէ փայփայուն երազներ, ապագայի օրօրուն յոյսեր եւ երջանկութիւններ չափուած ու կշռուած, հիմնուած ու կազմակերպուած՝ կուգան վայրկեաններ ուր տիպար համբերատարութեամբ եւ լրիւ հանգիստութեամբ մը կուրծք կուտայ տնանց եւ ալ աւելի բարձրէն կ'ջանայ դիտել աշխարհն եւ անդ իրար յաջորդող ամեն տեսակ կատակերգութիւններն ու ողբերգութիւնները։

ԻՐԻՍ

"ԱՆՎԵՐԱՔՆՆԵԼԻ,,Ն

Արեւեանի ծանօթ ամուսնական դատը վերջերս շատ աղմուկ հանեց որչափ Պատրիարքական եւ Առաջնորդական շրջանակներուն մէջ՝ նոյնչափ եւ աւելի լրագրութեան ու մեր հասարակութեան մէջ։

Խնդիրը շատերուն ծանօթ է, քանի որ անիկա իր բոլոր մասերուն մէջ մանրակրկիտ կերպով պարզուած է Ար. Մամուշի մէջ, փաստաբան–գրագէտ Նազարէթ Էֆ. Ներսէսեանի կողմէ՝ որ այնքա՛ն բուռն կերպով եւ իրաւունքով պաշտպանեց նոր հարս մը՝ որ անպատիւ կերպով զոհ կերթար իր անարժան ամուսինին մեքենայութեանց՝ որոնց բո՛ւն պատճառը չի դիտցուիր։ Ամբողջ ընթերցող հասարակութիւնը սաստիկ հետաքրքրուած էր այս խնդիրովը եւ ամէն մարդ ուշի ուշով կը հետեւէր անոր առած ընթացքին. այս վիճակին մէջ բնական է որ տաք հետքով մը կը կարդացուէին Ներսէսեան էֆ.ի յօդուածները՝ որով անիկա փաստաբանական նշանաւոր տաղանդով մը եւ անհերքելի փաստերով հաստատեց խնդրոյ առարկայ եղող աղջկան անմեղութիւնը։ Ներսէսեան էֆ. կրնայ իր գործը յաջողութեամբ լրացած սեպել, քանի որ իր ընթերցողներէն ա՛չ մին պիտի կրնանք դնել՝ որ համոզուած չըլլայ աղջկան անմեղութեան, եւ նոյն իսկ Արեւեանի կողմնակից ըլլալով չի համոզուողներն ալ՝ բնա՛ւ առարկութիւն մը չպիտի կրնան հանել անոր զօրաւոր փաստերուն դէմ՝ որոնք կուռ տրամաբանութիւնով մը հիւսուած են իրարու ետեւէ։

Մօտէն ճանչնալով երկու կողմերը, թէ՛ կինը եւ թէ՛ երիկը, բնա՛ւ չեմ զարմանար խնդիրին առած հանգամանքին վրայ։ Վերջինը՝ ո՛չ միայն իր քաղաքացիներուն այլեւ վինքը ճանչցող դուրսեցիներուն անգամ ծանօթ է։ Իսկ կինը՝ նոյնպէս Գարամիսարցի ազնուական ընտանիքէ մը, կրթեալ, ազնիւ եւ համեստ աղջիկ մըն է, որուն պարկեշտութիւնը կրնան երաշխաւորել վինքը ճանչցողները՝ եւ որուն վրայ եղած ամբաստանութիւններէն մէկն իսկ մատնելը

մե՛ղք պիտի ըլլար։ Մատեցէք անգամ մը թէ՝ Տիկին Արեւեան Սֆ. Դարահիսարցի մըն է, պիտէ՞ք տրդեօք թէ Դարահիսարի մէջ որչա՛փ քաշուած կապրին աղջիկները Դարձեալ մատեցէք թէ իր ամուսինը իր կեանքին մեծ մասը անցուցած է Իզմիրի մէջ . . . ։

Ու երբոր աւելցնեմ թէ՝ քանի մը տարիներ առաջ, երբ դեռ նը-շանուած էին, նշանը եւ տալու եւ ի խնդիրներ մը ծագած են երկու ընտանիքներու միջեւ, այն տեսեն կրնաք մտովի երեւակայել այն բոլոր կարելիութիւնները, այն բոլոր հաւանականութիւնները՝ որոնցմով չենուած ու երեւան եկած է այս խնդիրը։

Նպատակ չունիմ հոս կուտելու նո՛ր նո՛ր փաստեր՝ քանի որ անոնցմէ ո՛չ մէկը կրցած է պրծիլ Ներսէսեան էֆ.ի հզօր գրիչէն. միայն կուզեմ ծանրանալ Պատ. Կրօն. Ժողովի վերջնական վճիռին վրա՛յ որուն անվերաբեռնելի ըլլալը ծանուցեր էին։

Զինք գիտեր թէ՝ Կրօն. Ժողովը ի՞նչ իրաւունքով եւ ի՞նչ հաստատուն հիմերու կոթընելով անվերաքննելի կը հռչակէ տրուած վճիռ մը, երբ տակաւին հակառակ կողմին ինքնապաշտպանութիւնը չէ աւարտած, երբ նոյն իսկ հակառակորդ կողմը անկարող եղած է վճռական կերպով եւ անհերքելի փաստերով ապացուցանելու Տիկինին վերագրուած յանցանքը. ինչ որ մէջտեղ բերած է իր կողմէն՝ ամբողջ թէութիւններ են եւ բոլորը՝ վիրաւոր կը հակասեն. այս վիճակին մէջ արդէն անկարելի է ո՛եւէ վճիռ մը արձակել մէկուն կամ միւսին հանդէպ, ո՞ւր մնաց անվերաբեռնելի վճիռ տալ։ Կրօն. Ժողովը պէտք էր որ համբերութեամբ քննէր, պրպտէր խնդիրը, անոր ամէն մէկ մասերը լաւ տրամաբանութեամբ մը ուսումնասիրելով։

Մուշեղ վարդապետի Արեւեանի կողմէն ըրած պաշտպանողականը զօրաւոր հարուածներ ընդունեց եւ անիկա ստիպուեցաւ լռել. թէեւ աւելի աղէկ կընէր՝ եթէ նախապէս բերանը բացած չըլլար, ինքը՝ ամուրի եկեղեցական մը, որ ոչինչ կը հասկնայ ընտանեկան կեանքէն։ Երբ փաստաբանը յանուն օրինաց եւ իրաւանց կը խօսի, վարդապետը հոն չի կրնար ձայն բարձրացնել. մենք ատո՛նց կը թողունք Աստուծոյ վրայ ճառել, թող իրենք ալ իրենց սահմանէն չանցնին. հակառակ պարագային պիտի տեսնեն թէ՝ հասարակութիւնը ստիպուած է՝ տարբեր աչքով նայելու իրենց . . . ։ Այսպէս ուրեմն Մուշեղ վարդապետի կրած ծանր հարուածէն անմիջապէս ետք անվերաքննելի վճիռ մը արձակելով Կրօն. Ժողովը մեծ սխալ մը գործած չեղա՞ւ։ Ո՛ր եւ է վճիռ մը անվերաքննելի հռչակել, ըսել է անհատ մը զրկել ինքզինքը պաշտպանելու, արդարացնելու իրաւունքներէն. ուրեմն Կրօն. Ժողովը ի՞նչ տեսակ իշխանութիւնով կը զլանայ այդ իրաւունքը՝ անպատուուած կողմին . . . ։ Խնդիրին էութիւնը հո՛ս է ահաւասիկ։ Ո՛չ ոք կուզէ որ երկու ամուսիններու միջեւ հաշտութիւն գոյանալով շարունակուի կենակցութիւնը.

ո՛չ, ասիկա անկարելի է. բայց կուզենք որ տիկին Արեւեանի պատիւը վերահաստատուի, կուզենք որ անիկա չի նկատուի շնացող մը. կամ հակառակ պարագային կուզենք որ դրական փաստերով ապացուցուի անոր մարմնական յարաբերութիւններ ունեցած ըլլալը՝ ֆանի մը հոգիներու հետ։ Ա՛հ, որչա՛փ կը զայրանայ մարդ երբ կը տեսնէ այս տեսակ ամուսիններ՝ որոնք չեն գիտեր ի՞նչ է պատիւ, ի՞նչ է ընտանիք, ի՞նչ է արդարութիւն, եւ որոնք մէկ հարուածով կուզեն ջախջախել անմեղներու կեանքը եւ բարոյապէս մեռցնել, հետեւելով անմտած զգացումներու։

Թող երբէք չկարծուի թէ պիտի լռեն անպատուուած աղջկան պաշտպանները. ասոնք պիտի գրեն ու խօսին, մինչեւ որ վերահաստատուի Թշուա՛ռ կնոջ մը պատիւը, մինչեւ որ այդ կնոջ ճակատը մաքրուի հոն դրուած արատէն։ Մենք վստահ ենք թէ արդարութիւնը պիտի յաղթանակէ. եւ այն ատեն Կրօն. Ժողովը ինչպէ՞ս պիտի ցուցնէ իր երեսը, ինք՝ որ դատեր կը տեսնէ ու «անվերաքննելի» վճիռներ կարձակէ. կըսեմ թէ Պատ. Կրօն. Ժողովի անդամները ինչպէ՞ս պիտի հաստատեն իրենց սխալը եւ ինչպէ՞ս պիտի դարմանեն զանիկա։ Ու այն ատեն ասիկա չպիտի՞ նուազեցնէ այն աղդեցութիւնը՝ զոր կը փափաքինք որ ունենայ այդ Ժողովը։

Խիստ չատերու հետ ե՛ս ալ կը բողոքեմ անվերաքննելի վճիռին դէմ։

ԱՇՈՏ Ց ՊԱՋՊԱՋԵԱՆ

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

«ՊԷՏՔ ՄԸ»

Ինչպէս գիտէք բժշկութիւնը խումբ մը գիտութիւններու բովանդակութիւնն է։ Ասոնց մէջ կան անանկներ որոնք օր ըստ օրէ զայն առաջացնելու եւ կատարելագործելու օգտակարութիւնը ունին ինչպէս բնական գիտութիւնք, տարրաբանութիւն, բնական պատմութիւն, եւ, եւ, կան անանկներ ալ, օրինակի համար բնախօսութիւն, կազմախօսութիւն, ախտաբանութիւն, որոնց նպատակն է սերտել առողջ եւ հիւանդ մարդուն կեանքը, գործարանաւորութիւնը եւ։

Անոնք որ բժշկութիւն չեն սովրած, բժիշկ չեն, տարբեր արհեստով կ'զբաղին, անոնք հիւանդի մը պէտք եղած բոլոր խնամքները բժիշկներու յանձնած են։

Ուրիշի մը համար, բժիշկ չեղողի մը համար, ո՛չ թէ միայն անօգուտ պիտի ըլլար հիւանդով զբաղիլ, այլ եւ վտանգաւոր, զի այսպիսի նուրբ արհեստի մը վրայ փոքր ի շատէ տեղեկութիւններ, ծանօթութիւններ ունենալը, մինչեւ անդամ մահառիթ սխալանաց կ'ենթարկէ մարդս։

Գիտուն մը, քիչ շատ լուսաւորեալ մէկը կրնայ կազմախօսութիւն սորվիլ, բնախօսութիւն սովրելու փափաք մը ունենալ, կ'ուզէ գիտնալ թէ ի՞նչ է եւ ինչպէ՞ս կ'ըլլայ շնչառութիւնը, արբ-

եան չը ջանը, մարսողութիւնը ևն, բոլոր ասոնք օգտակար են եւ պէտք է որ ամեն մարդ քիչ շատ գիտնան, զի կրնան այսպէսով օգտակար ըլլալ, թէ՝ իրենց անձին եւ թէ իրենց ընկերոջ անձին։

Արդ՝ կրնանք հետեւցնել թէ բժշկական բարձր արհեստին ուսման մէջ կան այնպիսի գիտութիւններ, որոնց ուսումը մինա՛կ բժիշկին սեպհականուած չէ. ահա՛ այն ամեն գիտութիւններու մէջ Առողջապանութիւնը, որ չէ թէ մինակ գոհունակութեան եւ հետաքրքրութեան հրապուրանք մը կ՚ընծայէ, այլ եւ օգտակարութեան հետ ճշմարիտ շահ մըն ալ։

Այս գիտութիւնը, ամէնուն համար ալ օգտակար է. զի այս է որ մեզի կը սորվեցնէ թէ՝ որո՞նք են մարդուս գլխաւոր եւ ճշմարիտ պէտքերը, թէ՝ ինչպէ՞ս պէտք է զանոնք գործածել, մարմնոյն առողջութիւնը պահելու համար։

Ցաւալի պարագայ մը եթէ կայ այսօր, այն ալ առողջապանութեան կարեւորութիւն չի տրուելու պարագան է. Փափաք չիկայ սա չատ պիտանի գիտութիւնը սովրեցնելու համար. անպէտ բա՞ն մըն է միթէ տղայոց սովրեցնել թէ՝ ի՞նչ միջոցաւ մարդուս մարմինը կը զօրանայ, կը գերաճի, կը կատարելագործուի։

Եթէ մեր վարժարաններու մէջ պէտք եղածին պէս աւանդուէր Առողջապանութիւնը, չատ երիտասարդներ այսօր զիտակ եղած պիտի ըլլային անոր ամենապարզ ծանօթութեանցը գոնէ, եւ այսպէսով տարապարտ զոհ չի պիտի ըլլային։

Որչա՛փներ դեռ կատարելագործութեան չի հասած, ընտանեկան, անձնական պարտաւորութիւնները չկատարած պարապ տեղը կը մեռնին, կ՚երթան . . . ։

Բաղդատէ քսան տարեկան քաղաքացի մը գիւղացիի մը հետ, նայէ որ առաջինը որչափ փոքր, նիհար, ճրլրզ է, ընդհակառակը երկրորդը որչա՛փ մեծ, ուժով, կայտառ է. ո՞սկից է սա մեծ տարբերութիւնը. արդեօք գիւղացին քաղաքացիէն պակա՞ս կ՚աշխատի, ա՞նկէ է։ Գիւղացին ամառ թէ ձմեռ դեռ չի լուսցած նոյն իսկ, կ՚սկսի աշխատիլ։ Արդեօք անունդը աւելի ընտի՞ր է. — կերակուրը սեւ հացով թան՝ կանաչեղէն եւ պանիր է, եւ ընդհանրապէս այս տեսակ կերակուրները մարսելու համար մինակ ջուր մը կը խմէ։ Թէ որ մենէ ուժեղ եւ քիչ անգամ հիւանդ կ՚ըլլայ, ասոր պատճառն ալ քաղքի մը վնասակար ազդեցութիւններէն ազատ մնալն է. անոր չնչածը միշտ մաքուր օդ է, մինչդեռ մերը ապանեխոտ չոգիներով, մարմիններով խառնուած օդ է։

Գիւղացին բաց եւ օդարձակ տեղեր կ՚աշխատի, մինչդեռ մենք նեղ, մութ, չորս կողմը գոց տեղեր կ՚աշխատինք։ Անոնց անունդը պարզ եւ բնական, մինչդեռ մերը չատ անդամներ վնասակար նիւթերէ բաղկացած է։ Աղբիւրին պարզ ջուրը չատ անգամներ անոնց միակ ըմպելին է։

Ահա՛ թէ ի՞նչ պատճառաւ մէկը գունաթափ, տկար եւ ինչո՞ւ համար միւսը քաջ եւ ուժով է։

Անոնց առաջքը առնելու համար, ի՞նչ ընելու է ուրեմն. պէտք է ամեն քաղաքացի գիւղե՞ը ղրկել, ո՛չ անչուշտ. այլ եւ առողջապահական կանոններուն գոնէ քիչ չատ հետեւիլ, զի ասոր չնորհիւն է որ մարդս կարող է ոչնչացնել կամ քիչցնել դէշ հետեւանք ունեցող ազդեցութիւնները, որոնց դժբաղդաբար ենթակայ եղած է։ Առողջութիւնը թանկագին գանձ մըն է ամենուն համար ընդհանրապէս, աշխատաւորներու համար մասնաւորապէս։

Առողջապահական կանոններուն չատ հոգ տանելու ենք, կը տեսնուի եւ պիտի տեսնուի չարունակ թէ որչափ անձեր ունայն տեղ զոհ կ'երթան ու պիտի երթան։ Մեր վարժարաններու աշակերտները կամ տեսուչները լաւ բան մը ըրած պիտի ըլլան եթէ սին ուրիւնների տեղ Առողջաբանութեան պէս օգտակար դաս մը աւելցնեն իրենց ծրագիրներուն մէջ, յանձնելով անոր ուսուցումը կարող դասախօսներու կամ բժիշկներու։ Այն ատեն թերեւս օգտակար, կիրթ, առողջ քաղաքացիներ հասցնենք, ու այսպէսով մեր ժողովրդեան ալ բարիք մը բածը ըլլանք, բարիք մը սակայն բառին է՛ն լայն իմաստովը։

Կ. Պոլիս ՏՕՔԹ. ԱԼԼԱՇՎԷՐՏԻ ՈՐԴԻ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Այս վերջին օրերը Ռուսերու Մանչուրիոյ մէջ կրած պարտութիւնը ոչ միայն պատմութեան մէջ իւր նմանը չունի, այլ այս ահաւոր պատերազմին վերջաւորութիւնը ցոյց կուտայ խորտակելով Ծայր Արեւելքի մէջ Ռուսիոյ բարոյական եւ նիւթական ոյժերը։ Մուքտէնի ճարոնցւոց կողմէ գրաւումը անդարմանելի աղէտք մ'է Ռուսաց համար։ Ոչ միայն ամեն կողմ Ռուս զինուորներու դիակներու կոյտերուն եւ արեան հոսանքներու կը հանդիպին, այլ Մարեշալ Օեամայի 12 թուակիր պաշտօնական հեռագրին նայելով 40,000է աւելի ռուս զինուորներ գերի բռնուած են ճարոնցւոց կողմէն եւ այս գերիներու մէջ կը գտնուի նաեւ Զօր. Նահիմօֆ։ Ռուսերէ սպաննուած եւ վիրաւորեալներու թիւը 90,000 կը կարծուի։ Պատերազմի դաշտին մէջ լքուած ռուս սպանեալներու թիւը միայն 26,000 է։

Ճարոնցիք գրաւած են դրօշակներ, վաթսունի չափ թնդանօթներ, 60,000 հրացան, 150 վակոն եւ 1000 սայլ ռազմամթերք, 200,000 թնդանօթի գնդակ, 25 միլիոն բամբուշ, մեծաքանակ արմատք, 2000 ձի, մէկ միլիոն բաժին հաց, 70,000 թոն ածուխ եւ փայտ եւ։

Ռուսական աղբիւրներէ կը տեղեկագրեն թէ ճարոնցիք գրաւած են 107 պաշարման հրեանիներ, 330 դաշտային թնդանօթներ եւ 5 լեռնային թնդանօթներու շարք։ Ռուսիոյ կայսրը վերջին ծայր վշտացած է եւ կը մերժէ ո եւ է մէկը ընդունելու։ Կը վաւերացնեն նաեւ թէ Ռուսերու կորուստները 60,000 մեռեալներէ եւ 80,000 վիրաւորեալներէ կը բաղկանան։

Մինչդեռ 26 Փետրուարէն մինչեւ 12 Մարտ ճարոնցւոց կորուստները ընդ ամենը 41222ի կը բարձրանան։

Ռուսական կորուստներու այս մեծ քանակը ապացոյց մ'է թէ ճարոնցւոց Մուքտէնի առջեւ տասնօրեայ սոսկալի ոմբակոծութեան հետեւանքը ինչպէս յաղթուեցան եւ որչափ աճապարանօք փախչելու ստիպուեցան դէպի հիւսիս։ Ռուսաց փախուստն ալ ոչ

նուազ ջարդերու եւ կորուստներու պատճառ եղաւ։ Բորթ-Արթուր գրաւող մեծ Զօր. Նոկիի բանակը երկաթուղւոյ դիծէն ոչ միայն հասաւ Ռուսաց, այլ նաեւ անցաւ անոնք, եւ երբ Քուրոքի Ռուսերը կ'հալածէր արեւելքէն դէպի արեւմուտք, Նոկի անոնց նահանջը կ'կըտրէր երկաթուղւոյ եւ մանտարինեան ճամբու մէջ տեղը։ Անդին Զօր. Քուրոքաթքին հարկադրուած էր թող տալու իւր կեդրոնական դիրքերէ երկրորդը։ Ատոր հետեւանքով Ճարոնցիք գրաւեցին Բէ-Հոն։ Առաւօտեան ժամը 11 ½ին Ճարոնցիք յաջողեցան Թավանի մօտ նահանջող Ռուս. մեծ բանակը տառանձնացնելու եւ ոմբակոծելու երեք կողմէն միանգամայն։ Կը կարծուի թէ հոպտեղ է որ 30,000ի մօտ ռուսեր իրենց զէնքերով եւ գոյքերով դերի ինկան Ճարոնցւոց ձեռքը։

Ռուս բանակին բռնած ամբողջ ամրացեալ դիրքերը եւ գլխաւոր ուժերը այսպէս կորսուեցան, բայց մնացեալները լեռներու, հովիտներու մէջէն փախուստ տալով վնատած եւ յուսահատ հասան Թիլինկ, որու մօտ եկան հասան Ճարոնցիք եւ կարեցին ամբողջովին ռուս. վերջապահ զօրքը բանակին մնացեալ մասէն, նոր եւ ահագին կորուստներ եւս տալով անոնց Զողէչիի մօտ։

16 Մարտ թուականով Բարիզէ եկած մանաւոր հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ Թիլինկի մէջ Ռուսական բանակը դարձեալ յաղթուեցաւ եւ 35,000 ռուս զինուոր իրենց զէնքերը վար դրին անձնատուր ըլլալով թշնամւոյն։ Կ'ըսուի նաեւ թէ Ճարոնցիք Թիլինկը գրաւելէ զատ զօր. Քուրոքաթքինն ալ դերի բռնեցին, բայց այդ լուրը տակաւին վաւերացուած չէ։

Ինչ որ ալ ըլլայ սակայն տասներեք ամիսներէ ի վեր Ծայր. Արեւելքի ահագին եւ արիւնահեղ պատերազմը առայժմ վերջացած պէտք է նկատել։ Եթէ վերջացած չէ դարձեալ Քուրոքաթքինի դերի բռնուած ըլլալը կամ չըլլալը կարեւորութիւն չունի քանի որ իր հրաժարականը ընդունուած է Կայսեր կողմէ եւ Մեծ Դուքս Նիքոլաս բարձրագոյն հրամանատար անուանուած է անոր տեղ։

Զարմանալին այս է որ Ռուս պաշտօնական շրջանակներու մէջ այս աննման պարտութեան մեծ դժբաղդութեանց ջախջախիչ հանգամանքը չեն հասկնար կամ չհասկնալ կը ձեւացնեն եւ կ'ըսեն թէ հաշտութեան ո եւ է առաջարկ չպիտի ընդունուի եւ Կայսրը հրամայեր է նաեւ որ 500,000 զօրք եւս խրկուին Մանչուրիա պատերազմը շարունակելու համար, բայց այդչափ զօրքը քանի մը օրուան մէջ պատրաստելու եւ խրկելու հրաշքը չկրնար գործուիլ եւ հրաշքներու ժամանակները անցած են։ Այդչափ զօրքը հաւաքել, անոնց կարող սպաներ, հրետանի, ռազմանիւթ եւ պարէն տալու է այդ ալ մէկ երկաթուղիով, քանի որ ուրիշ ճամբայ չկայ երկաթուղի մը որ այլ եւս իր երթեւեկող վագրաշարժերու ածուխը նաեւ վերադարձին համար հետը փոխադրելու պարտաւոր է, քանի որ

Մանչուրիոյ փառաւոր յաղթութիւններէն ի վեր Ճաբոնցիք գրաւած են նաեւ երեք ածխահանքները որոնք ածուխ կը հայթայթէին վերադարձող չոգեկառքերուն։

Եւ այդ բանակը ենթադրենք, որ կարելի ըլլայ կազմակերպել եւ քիչ ժամանակուան մէջ խրկել հոն, յաղթող բանակին առջեւ ի՞նչ պիտի կարողանայ ընելու, յաղթող բանակ մը որ Օեամայի, Նոկիի, Քուրոքիի, Օքուի նման ռազմագիտական եւ զինուորական մեծ արժէք ունեցող զօրավարներու հրամանատարութեան տակ կը գտնուի։ Արդէն Ռուսական պարտութեանց շարքը Ռուսական զօրքերու բարոյական եւ ֆիզիքական ոյժերը ջլատած է, մինչդեռ թշնամւոյն վիճակը ատոր հակառակն է եւ ամեն կերպով գերակշիռ։ Ռուսերու վարիչ իշխանութիւնը մտածելու է որ եթէ Քուրոքաթքինի Մուքտէնի մօտ հաւաքուած 300,000 է բաղկացեալ եւ ամրացեալ բանակը այսպէս յաղթուեցաւ եւ ցիրուցան եղաւ, մաս առ մաս խրկուելիք 4 կամ 500,000 զինուորները աւելի բաղդաւոր չեն կրնար ըլլալ։ Հետեւաբար մնոտի հաշիւները մէկդի դնելով լաւագոյն է Սէն Բէթէրսպուրկի Կեդրոնական Վարչութեան համար փոխել այդ աղէտաբեր խորհրդականները որոնք պատերազմի չարունակութիւնը կ'ուզեն, աւելի լուրջ աւելի հեռատես, աւելի ուսեալ եւ անկեղծ խորհրդականներու հետ խորհրդակցիլ, աւելի մեծ վտանգները հեռացընելու, բարեփոխելու համար իր ներքին եւ արտաքին քաղաքականութիւնը ինչպէս նաեւ իր զինուորական կազմակերպութիւնը Ահա իմաստութիւնը եւ ճշմարիտ երկրասիրութիւնը ասոնք կը պահանջեն արդի գէշ եւ տխուր վիճակին մէջ։ Ռուսիոյ բարեկամ եւ դաշնակից Ֆրանսացիք ալ այս կը յանձնարարեն ջերմապէս իրենց գլխաւոր լրագիրներու միջոցաւ եւ մասնաւորապէս Բարիզի Լրթանը որ կը խրատէ մէկդի թողուլ ինքնասիրութեան վերաբերեալ խնդիրները, նկատելով որ օտար երկրի վրայ կը պատերազմի եւ արդէն յայտարարած է թէ իրը չէ։ Իր ազգային պարտաւորութիւնը չթոյլատրեր որ, կ'ըսէ, նորոգ, հեռաւոր եւ գէշ բռնուած ձեռնարկի մը համար անսահման զոհողութիւններ ընէ։ Խաղաղութիւնը կրնայ ծանր երեւիլ Ռուսիոյ, բայց չկրնար աղէտալի նկատուիլ եւ Ռուսիա դիւրաւ պիտի դարմանէ իր վէրքերը։ Կը յաւելու նաեւ որ Ֆրանսական կարծիքին ստուար մեծամասնութիւնը որ հաստատ կողմնակիցն է ռուսական դաշնակցութեան, բոլոր սրտով կը բաղձայ այս լուծումը։

Երկու տարի առաջ Նիքոլա Կայսրը խաղաղութեան մեծ առաքեալը կը նկատուէր եւ այս համբաւը իր գլխուն վրայ անթառամ պսակ մ'էր՝ անմահացնելով իր անունը պատմութեան մէջ։ Արդեօք այդ փառքը լաւագոյն չէ՞ր պատերազմի չարունակութեան մէջ փնտռուած փառքէն։

Իտալիոյ մէջ Մ. Ճիոլիթիի դահլիճը ինկաւ հրաժարականով մը

ծանօթ պատճառներով։ Կը կարծուէր որ Իտալիոյ Թագաւորը պիտի յանձնէր նոր դահլիճը կազմելու պաշտօնը արտ. գործոց նախարար Թիթոնիի կամ Երեսփ. Ժողովոյ Ատենապետ Մ. Մարքորայի, այլ ասոնք չուզեցին այդ ծանր պաշտօնը ստանձնել։ Մինչեւ անգամ կարելի չեղաւ երկուքը միացնելով Թիթոնի–Մարքորայի դահլիճը կազմել։ Հետեւաբար խորհրդարանին մէջ լաւ դիրք մը գրաւող Մ. Ֆօրթիսի յանձնուեցաւ նոր դահլիճը կազմելու փափուկ պաշտօնը։ Մ. Ֆօրթիս հանրածանօթ դէմք մը չըլլալով հանդերձ հանգուցեալ Քրիսպիի, երեակ դաշնակցութեան Իտալիան մասնակցել տուող մեծ դիւանագէտին աշխատակիցներէն է եւ կը յուսացուի որ պիտի կարողանայ կազմել նոր դահլիճը բարեկամներու աջակցութեամբ, որոնք չեն պակսիր մանաւանդ այդ տեսակ պարագաներու մէջ։ Միայն մաղթելու է այն կուսակցութեան որ Մ. Ճիոլիթիին հրաժարեցնել տալուն համար կը հպարտանայ՝ չզղջայ ըրածին եւ չփնտռէ դարձեալ այդ ուշիմ նախարարը որ հաշտարար ընթացք մը բռնած էր եւ յաջողեցաւ իւր մասին Վիգթոր Էմմանուէլ թագաւորին շնորհիւ եւ արտաքին գործոց նախարար Մ. Թիթոնիի թանկագին աջակցութեամբ սերտ բարեկամութիւն մը հաստատել քոյր ազգին, այսինքն Ֆրանսայի հետ, յօգուտ Իտալիոյ տնտեսական ընդհանուր շահերուն։

5/18 Մարտ

ԳԷՈՐԳ ՊՈՒՊԼԻ

ԼՐԱՓԱՂ

ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԷՆ

✱ Անցեալ երեքշաբթի, կէսօրէն ետք, Ս. Առաջնորդ Հայրը՝ հետն ունենալով Արժ. Տ. Եղիշէ Վ. Խաչէրեան, այցելեց Ս Մեսր. վարժարանը, ուր կնոջիր եղաւ բարձր կարգերու հայերէնի դասախօսութեանց և հարցումներ ուղղեց աշակերտներուն։

✱ Մեծ պահոց առթիւ Ս. Առաջնորդը ամէն կիրակի սովորական քարոզէն զատ՝ սկսաւ հինգշաբթի օրերը ճաշու ժամուն յատկապէս կանանց համար աւուր պատշաճի հոգեշահ քարոզներ խօսիլ։ Առաջին քարոզը տուաւ անցեալ հինգշաբթի՝ իգական սեռի խուռն բազմութեան մը ներկայութեան, նիւթ առնելով «բարիքը չմեռնիր» բնաբանը։

✱ Այս առթիւ հաճոյքով կ'ծանուցանենք մեր երկու սեռէ ընթերցողներուն թէ Գեր. Դուրեան Սրբազան խոստացած է մեզ յանձնել Մեծ պահոց մէջ կանանց համար իր խօսած քարոզներուն ամփոփումները՝ հրատարակելու համար թերթիս մէջ. այս քարոզները՝ որ յատկապէս կանանց վերաբերեալ զուտ ընտանեկան, ընկերային և բարոյական խնդիրներ պիտի շօշափեն, Դուրեան Սրբազանին կողմէ ամփոփուելով և գրի առնուելով՝ գրական սիրուն գոհար մը պիտի կազմեն՝ բեմական արուեստի և գունագեղ ոճի կրկնակ հրապոյրներով և շինիչ գաղափարներու յորդութեամբ ճոխացած։ Մեր առաջիկայ թիւով պիտի սկսինք այս քարոզներէն երկուքին հրատարակութիւնը՝ **կանանց բաժին** խորագրին ներքև, յաջորդաբար ամէն շաբաթ հրատարակելով անցնող շաբթուան մէջ խօսած քարոզին ամփոփումը։

✱ Տեղւոյս Ազգ. Առաջնորդարանի Դիւանատունէն մեզ հաղորդուած են հետեւեալ երկու վիճակագրութիւնները զորս շահեկան կ'համարենք հրատարակել՝ գաղափար մը տալու համար քաղաքիս մէջ տեղի ունեցած ամուսնութեանց, ծնունդներու և մահերու ընդհանուր վիճակին վրայ։

Ա. Վիճակագրութիւն՝ Իզմիրի Հայ հասարակութեան մէջ կատարուած ամուսնութեանց, 1904 Յունվար 26էն մինչև 1905 Փետր. 24.

Իզմիրցի Իզմիրցիի հետ	25
Իզմիրցի դրսեցիի »	34
Դրսեցի դրսեցիի »	32
	91

Ասոնցմէ

Կոյս ընդ կուսի	76
Կոյս ընդ այրեոյ	3
Այրի ընդ կուսի	8
Այրի ընդ այրեոյ	4
	91

Բ. վիճակագրութիւն Իզմիրի Հայ հասարակութեան մէջ տեղի ունեցած ծնունդներու և ննջեցեալներու, սկսեալ 1897 Յունվար 1էն մինչև 1904 Դեկ. 31

Տարի	Ծնունդ	Մահ
1897	121	148
1898	150	164
1899	124	154
1900	114	163
1901	157	174
1902	147	118
1903	134	169
1904	127	167
	1074	1257 մահ
		1075 ծնունդ
		183 հոգի

որով Իզմիրի ժողովուրդէն պակսած է 8 տարուան մէջ։

✠ Կ'լսենք թէ Մէնէմէնի Թաղ. Խորհուրդը հրաժարեր է իր պաշտօնէն, սակայն Վարչութիւնը որոշած է գրել յիշեալ խորհուրդի անդամոց որ շարունակեն իրենց պաշտօնը։

✠ Նոյնպէս հրաժարած ըլլալով Գրքքաղաքի և Աքիսարի Թաղ. Խորհուրդները, Վարչութեան կողմէ հրահանգ ղրկուած է յիշեալ տեղերու ազգայնոց նոր ընտրութիւն կատարելու համար։

✠ Շատ ուրախութիւն լուրեր կ'հաղորդուին մեզ վիճակիս թեմերէն Գասապայի ազգ. վարժարանին նկատմամբ որու նիւթական շէնքը կառուցած է տեղւոյն բարեսէր ազգայիններէն Մեծ. Յակոբ էֆ Ճէվահիրճեան, իսկ բարոյական և կրթական շէնքին հոգը ստանձնած է կոստարեալ անձնուիրութեամբ Ազնիւ Տիկին Տիգրանուհի Յ. Ճէվահիրճեան որ իբր Խնամակալուհի գրեթէ նախախնամող ոգին եղած է յիշեալ աղքատիկ կրթական յարկին իր ժամանակին ու աշխատութեան մեծագոյն բաժինը նուիրելով անոր նիւթական բարելաւութեան և ուսումնական յառաջդիմութեան։

ԴԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

✠ Մեծարոյ Հարոյ «Բիւզանդիոն»ի մէջ պատասխանելու առթիւ Լոյս կրօնաթերթին մէջ յայտնի ստորագրութեամբ հրատարակուած յօդուածի մը, Թերևս Թիւրիմացութեան մը հետևանքով՝ տարբեր հասցէի ուղղած է իր դիտողութիւնները, իբր թէ Դուրեան Սրբազանի գրիչէն ելած կամ անորմէ թելադրուած ըլլային խնդրոյ առարկայ եղող յօդուածին գաղափարները որոնց միակ պատասխանատուն և հեղինակն է սակայն Սարգիս էֆ Պալապանեան առ որ պէտք էր ուղղէր Հարոյ իր դիտողութիւնները, քանի որ Պալապանեան էֆ. իբր ծանօթ դէմք մը գրական հրապարակին վրայ իր ազգ. կրօնական - եկեղեցական գրութիւններով, բացարձակ տէրն է իր գաղափարներուն և համոզումներուն և կարող զանոնք պաշտպանելու ի հարկին։ Եւ յետոյ, Պալապանեան էֆ. իր ծանօթ յօդուածը առաջին անգամ խմբագրութեանս բերաւ՝ խնդրելով նոյնին հրատարակութիւնը թերթիս մէջ. մենք տեսանք բնագիրը և կարդացինք, սակայն հրատարակութեան մասին առաջարկեցինք Լոյսին ղրկել իբր յարմարագոյն թերթ կրօնական յօդուածներու համար. մեր այս առաջարկէն ետքն էր անոր որ յօդուածը ղրկուեցաւ Լոյսի խմբագրութեան՝ Դուրեան Սրբազանի ձեռամբ և յանձնարարութեամբ։ Թերևս այս յանձնարարութիւնը տեղի տուած ըլլայ թիւրիմացութեան և հասցէներու շփոթութեան. բայց թէ այսօրինակ պարզ յանձնարարութիւն մը ո՛րչափ իրաւունք կրնայ տալ մեծայարգ Հարոյի Դուրնան Սրբազանին վերագրելու համար յօդուածին խմբագրութիւնը, իր լրջախոհութեան կ'ձողունք ճշդել այդչափը։

ՅՈԲԵԼԵԱՆ

✠ Թիֆլիզի թատերասիրաց ընկերութիւնը որոշած ըլլալով առաջիկայ Ապրիլ 5ին տօնախմբել ծանօթ Դերասանուհի Տիկին Սիրանոյշի երեսնամեայ բեմական գործունէութիւնը յոբելեանը, հրաւէր կ'կարդայ հայ բեմի բարգաւաճման նախանձախնդիր անձերու եւ հիմնարկութիւններու՝ իրենց աջակցութիւնը եւ բարեհաճ մասնակցութիւնը բերել յոբելեանական հանդէսը արժանավայել կերպով կատարելու. մասնակցութիւնը կրնայ արտայայտուիլ շնորհաւորական ուղերձներով, հեռագիրներով, պատգամաւորութիւններով եւ նուէրներով։

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆ

✠ Գոհութեամբ կ'կարդանք Պոլսոյ Ազգ. թերթերուն մէջ թէ անցեալ երկուշաբթի օր Պէյքօզի Ս. Նիկողայոս Եկեղեցիին մէջ վայելուչ հանդիսաւորութեամբ կատարուեր է ծանօթ դեղագործ Միհրդատ էֆ Պարոնեանի պսակադրութիւնը՝ Թր. Նեկտար Ցրվհանէսեանի հետ, կնքահայրութեամբ փեսին եղբօր՝ Ղազարոս էֆ. Պարոնեանի և երկու կողման բազմաթիւ բարեկամներու և համակիրներու ներկայութեանը։ Մեր խնդակցութիւնները նորապսակ զոյգին և Պարոնեան-Ցովհաննէսեան ընտանեաց։

Խմբագիր - Տնօրէն Մ. ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ ՈՐԴԻ ✠ Տպագրութիւն Մ. ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ ՈՐԴԻ

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆՔ

ԱԶԳ. ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԻ

Տիարք՝ Օհ. Շահվէքիլեան 1 պ. ալիւր.— Եղ. Պալապանեան 1 պ. ալիւր.— Ա. Բ. Քօլանճի 1 պ. ալիւր.— Յ. Աբիկեան 25 հաց.— Թաղապետութենէ 46 հաց.— Ղ. Եսայեան 12 քաշ մաքարոնի, 4 ք. պանիր, 3 ք. արդարիւղ.— Գ. Կոստանդեան Աքհիսարէ 14 ք. ձէթ.— Մսեր Մերկերեան Այտընէ 50 ք. ձէթ.— Ագչէհրի ազգայինք 5 1/2 մէճիտ.— Արմայիս Կոստանդ 1 Օսմ. ոսկի.— Տիկնայք՝ Այրի Ա. Մ. Պարծանքեան 1 պ. ալիւր.— Այրի Ս. Ս. Սիմոնեան 25 հաց.— Սր. Բաբազեան 30 հաց. - Մ. Տ. Գալտաղլեան 50 թրիղոնա. - Վառ. Ս. Իփլիքճեան 3 ք. արդարիւղ, 6 ք. շաքար, 8 ք. սիմիղտալի, 7 ք. կաթ, 50 տր. տարչին.— Ագ. Կ. Արապեան 3 ոսկի Օ.— Մ. Ս. Աւետիքեան 6 թ. կապոթ.— Տէր եւ Տիկին Կ. Ազնաւորեան 10 ոսկի Օ. - Բարեկենդանի առթիւ խումբ մը դիմակաւորներ ի նպաստ հիւանդանոցի ծաղկեփունջ վաճառելով հասոյթը՝ 14 ուլթնոց։

ՊԱՅՄԱՆՔ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Ա. Մամուլի բաժանորդագրութիւնը բացարձակապէս ԿԱՆԽԻԿ է։ Երբէք նկատողութեան չպիտի առնուին՝ առանց բաժանորդագնի ներփակման՝ եղած դիմումները։ Բաժնեգինը կրնան ղրկուիլ Մանտաթոսով, փ. գրով և կամ Թղթատան բուլով 20 հատ 1 ղրուշնոց բուլը 20 ղրուշի հաշուով։ Կորսուած թերթեր վերստանալ փափաքող պէտք է որ վճարեն անոնց գինը։ Հասցէի փոփոխութեան պարագային անհրաժեշտ է երկու ղրուշ ղրկել։ Չհրատարակուած յօդուածք ետ չեն տրուիր եւ առանց բացառութեան անպատասխանի կ'մնայ այս առթիւ խնդրուած ո եւ է բացատրութիւն։ Կ'ընդունուին նաեւ ծանուցումներ չափաւոր գիներով։

Ա. Մամուլի բաժանորդագրութիւնն է։

Թուրքիոյ	*համար տարեկան*	**50**	*Վեցամսեայ* **30** *ղրուշ*
Արտասահմանի	» »	**12**	*ֆրանկ*
Ռուսաստանի	» »	**5**	*ռուպլի*

ՀԱՏԸ **40** *Փարա*

Ա. Մամուլ ձեռքէ կ'ծախուի Պոլիս և կեդրոնատեղին ու միակ գործակալն է Մեծ. ՊԵՏՐՈՍ ԷՖ. ԻՍԿԻՆՏԷՐԵԱՆ Զամմաքիրլար, Մուրատեան խան կը գտնուի նաև ինչպէս Բերայի նոյնպէս և բոլոր լրագրավաճառներու և ծխավաճառներու մօտ հատը 40 փարայի։

Ուղղակի բաժանորդագրուիլ փափաքողը պէտք է դիմեն Խմբագրութեան։

Հասցէ՝

م. ماموریان مخدومی — ازمیر

«آر-ولیان مامول» غزتهسی صاحب امتیاز ومدیر مسئولی

Մ. ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ ՈՐԴԻ
ԽՄԲԱԳԻՐ - ՏՆՕՐԷՆ
«ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ»
Շաբաթաթերթի
Իզմիր

M. MAMOURIAN FILS
RÉDACTEUR - PROPRIÉTAIRE
de la Revue Hebdomadaire
«AREVELIAN MAMOUL»
Smyrne

GRANDS MAGASINS

DE DA RUE FRANQUE — SMYRNE

P. XENOPOULO & C.

PROCHAINEMENT

GRANDE VENTE

DE FIN DE SAISON

Soldes & Occasions

ՄԵԾ, ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆՔ ՖՐԱՆԿԱՑ ԹԱՂԻ

Բ. ՔՍԷՆՕՊՈՒԼՕ ԵՒ Ը՝Ն.

ՄՕՏԵՐՍ

ՄԵԾ ՎԱՃԱՌՈՒՄ

ՎԵՐՋԱՑՈՂ ԵՂԱՆԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԿՏՈՐՈՒԱՆՔՆԵՐ, ՆԻՒԹԵՂԷՆՆԵՐ

ՄԵԾ ԱՌԻԹ

Աժան եւ յարմար պէտքեր գնելու

Կարժէ օգտուիլ